

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ВИКОНАВЧОГО НАПИСУ FEATURES OF ENFORCING A NOTARIAL WRIT OF EXECUTION

Селіванов О.А., к.ю.н.,
викладач кафедри юстиції
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Директор юридичної компанії ТОВ «SLC»
ORCID ID: 0009-0008-6948-3211

Виконавчий напис є важливим правовим інструментом, який дозволяє кредиторам швидко та ефективно стягувати заборгованість без необхідності звернення до суду. Дане дослідження присвячено аналізу правових аспектів, процедур та проблемних питань, пов'язаних з виконавчими написами, а також їх впливу на ефективність виконавчого провадження в Україні. Розглядається роль виконавчого напису в контексті правової системи України, включаючи його правове регулювання та механізми оскарження. Зокрема, досліджено особливості застосування виконавчого напису в умовах воєнного стану, а також законодавчі ініціативи щодо вдосконалення цього механізму. Проаналізовано основні позитивні та негативні аспекти виконавчого напису, зокрема, його швидкість і простоту, але водночас можливість зловживання з боку кредиторів. Запропоновано низку рекомендацій для підвищення ефективності та прозорості виконавчого напису, включаючи спрощення процедур, забезпечення чіткішого правового регулювання, а також вдосконалення механізмів контролю за їх виконанням. Важливість дослідження підкреслюється необхідністю гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, що сприятиме підвищенню довіри до цього інституту з боку кредиторів та боржників. Особливо розглянуто питання вдосконалення механізмів оскарження виконавчих написів та покращення інформаційного забезпечення для всіх учасників процесу. Запропоновані зміни можуть суттєво підвищити ефективність виконавчого провадження та забезпечити захист прав учасників цього процесу.

Методи дослідження включають аналіз національного законодавства, зокрема Закону України «Про нотаріат» та інших нормативних актів, що регулюють порядок видачі виконавчих написів. Досліджено також судову практику та рішення Великої Палати Верховного Суду, що стосуються застосування виконавчих написів.

Основні результати дослідження показують, що мораторій на примусове виконання виконавчих написів під час воєнного стану має як позитивні, так і негативні аспекти. З позитивної сторони, він забезпечує захист фінансових ресурсів боржників, що сприяє соціальній стабільності і можливості здійснення базових видаткових операцій. З негативної, мораторій може зменшити ефективність стягнення боргів, що вплине на права кредиторів і може ускладнити відшкодування заборгованостей. Також існує ризик зловживання з боку боржників, які можуть намагатися уникнути виконання своїх зобов'язань.

Висновки статті підкреслюють необхідність реформування процесу видачі та виконання виконавчих написів для зменшення бюрократичних затримок і підвищення правової визначеності. Рекомендується впровадження чіткіших правил для надання виконавчих написів, посилення контролю за їх виконанням і покращення інформаційного забезпечення для всіх учасників процесу. Зміни в законодавстві можуть включати уточнення норм, що регулюють виконавчі написи, для зменшення правових суперечностей і забезпечення більшого захисту прав учасників процесу.

Ключові слова: виконавчий напис, виконавчий процес, цивільний процес, цивільне право, нотаріат, примусове виконання, нотаріус.

The executive writ is an important legal instrument that allows creditors to quickly and effectively collect debts without the need for court proceedings. This study is devoted to analyzing the legal aspects, procedures, and problematic issues related to executive writs, as well as their impact on the effectiveness of enforcement proceedings in Ukraine. The role of the executive writ in the context of Ukraine's legal system is examined, including its legal regulation and mechanisms for appeal. Specifically, the study explores the application of executive writs during martial law conditions and legislative initiatives aimed at improving this mechanism. The main positive and negative aspects of the executive writ are analyzed, including its speed and simplicity, but also the potential for creditor abuse. A series of recommendations are proposed to increase the effectiveness and transparency of executive writs, including simplifying procedures, ensuring clearer legal regulation, and improving mechanisms for monitoring their execution. The importance of the study is emphasized by the need to harmonize national legislation with European standards, which will enhance trust in this institution from both creditors and debtors. The study also addresses the improvement of mechanisms for challenging executive writs and improving information support for all participants in the process. The proposed changes could significantly improve the effectiveness of enforcement proceedings and ensure the protection of the rights of participants in this process.

The research methods include an analysis of national legislation, particularly the Law of Ukraine «On Notariat» and other regulatory acts governing the issuance of executive writs. The study also examines case law and decisions of the Grand Chamber of the Supreme Court related to the application of executive writs.

The main findings of the study indicate that the moratorium on the forced execution of executive writs during martial law has both positive and negative aspects. On the positive side, it protects the financial resources of debtors, contributing to social stability and enabling basic spending operations. On the negative side, the moratorium may reduce the efficiency of debt collection, affecting creditors' rights and complicating the recovery of debts. There is also a risk of abuse by debtors who may try to avoid fulfilling their obligations.

The article's conclusions emphasize the need to reform the process of issuing and executing executive writs to reduce bureaucratic delays and increase legal certainty. It is recommended to introduce clearer rules for issuing executive writs, strengthen control over their execution, and improve information support for all participants in the process. Legislative changes may include clarifying the norms regulating executive writs to reduce legal inconsistencies and provide greater protection of participants' rights.

Key words: executive writ, enforcement proceedings, civil process, civil law, notariat, forced execution, notary.

Виконавчий напис є важливим правовим інструментом, що забезпечує швидке і ефективне виконання зобов'язань без необхідності звернення до суду. Це нотаріально посвідчена дія, яка дозволяє кредитору отримати примусове виконання заборгованості на підставі безспірного права вимоги. Виконавчий напис є особливо актуальним у випадках, коли сторони бажають уникнути тривалого і затратного судового процесу,

але при цьому прагнуть забезпечити захист своїх прав та інтересів [1].

З теоретичної точки зору, дослідження особливостей виконання виконавчих написів має велике значення для розвитку правової науки. Це сприяє глибшому розумінню ролі нотаріуса у системі забезпечення виконання зобов'язань, а також дозволяє аналізувати діюче законодавство на предмет його відповідності сучасним правовим

реаліям. Такий аналіз може виявити прогалини або суперечності в нормативно-правових актах, що регулюють цю процедуру, і стати підґрунтям для розробки нових концептуальних підходів до вдосконалення механізму вчинення виконавчих написів.

Практична значущість цього дослідження відіграє важливу роль у суспільстві. Вивчення особливостей виконання виконавчих написів може суттєво підвищити ефективність роботи нотаріусів та органів примусового виконання. Чітке розуміння порядку і умов вчинення виконавчих написів сприятиме зменшенню кількості помилок і порушень у процесі їх застосування, що, в свою чергу, підвищить рівень довіри до цього правового інструменту.

Актуальність дослідження особливостей виконання виконавчих написів обумовлена сучасними потребами правової системи України та практики застосування цього інструменту для забезпечення виконання зобов'язань. Виконавчий напис є одним з ефективних засобів захисту прав кредитора, що дозволяє значно скоротити час і витрати, необхідні для примусового стягнення заборгованості [2]. Однак, попри його очевидні переваги, у практиці його застосування виникає ряд проблем, які потребують глибокого наукового аналізу та розробки рекомендацій для їх подолання.

З точки зору теорії права, дослідження виконавчих написів є важливим для подальшого розвитку правової науки, оскільки воно дозволяє розробити концептуальні підходи до регулювання цього інституту. Це може включати аналіз законодавчих норм, що регулюють процедуру вчинення виконавчих написів, їх відповідність принципам верховенства права та справедливості, а також виявлення прогалин та суперечностей у нормативно-правових актах.

Щодо практичного аспекту, актуальність дослідження визначається потребою в підвищенні ефективності правозастосовчої практики, що стосується вчинення та виконання виконавчих написів. Проблеми, які виникають у цій сфері, часто пов'язані з недостатньою правовою обізнаністю нотаріусів та суб'єктів господарювання, неправильним трактуванням законодавства та зловживаннями правом. У цьому контексті дослідження має на меті не лише аналіз існуючої практики, але й розробку рекомендацій щодо її вдосконалення. Це сприятиме підвищенню якості нотаріальних послуг, що надаються, а також зменшенню кількості правопорушень у сфері виконання виконавчих написів.

Таким чином, дослідження особливостей виконання виконавчих написів є актуальним і важливим для подальшого розвитку як теоретичних, так і практичних аспектів правового регулювання. Воно сприятиме удосконаленню правової системи, підвищенню ефективності захисту прав кредиторів і боржників, а також розвитку правозастосовчої практики у сфері нотаріальної діяльності.

Проблемні аспекти виконавчих написів нотаріуса були досліджені низкою науковців, зокрема В.В. Баранковою, С.Г. Пасічник, Л.К. Радзівською, С.Я. Фурсою та К.С. Юдельсоном. Варто зазначити, що багато наукових робіт у цій сфері залишаються актуальними й сьогодні, що підкреслює необхідність подальших досліджень [3].

Метою дослідження є вивчення та аналіз особливостей виконання виконавчих написів, включаючи їх правове регулювання, механізми оскарження, вплив законодавства про іпотеку, а також позитивні та негативні аспекти в умовах воєнного стану, з метою розробки пропозицій щодо вдосконалення цього правового інституту.

Виконавчий напис – це розпорядження нотаріуса про примусове стягнення з боржника на користь кредитора грошових сум або передачу чи повернення майна кредитору, що ґрунтується на документах, які підтверджують зобов'язання боржника. Основою для здійснення цієї нотаріальної дії є факт безспірності відповідальності боржника. Таким чином, виконавчий напис не вирішує

спір між кредитором і боржником, а лише підтверджує безспірність зобов'язань боржника [4].

Водночас, при стягненні за виконавчим написом нотаріуса боржник не втрачає права на захист своїх інтересів. Стягнення здійснюється в рамках виконавчого провадження, яке надає боржнику можливість захистити свої права, включно з правом звернутися до суду для оскарження виконавчого напису.

Порядок вчинення виконавчого напису регулюється Законом України «Про нотаріат» та Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Виконавчий напис, здійснений нотаріусом, є нотаріальною дією.

Стаття 88 Закону України «Про нотаріат» встановлює умови для вчинення виконавчих написів [5]. Згідно з цією статтею, нотаріус може вчинити виконавчий напис, якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем, а також за умови, що з моменту виникнення права вимоги минуло не більше трьох років, або у відносинах між підприємствами, установами та організаціями – не більше одного року.

При вчиненні виконавчого напису нотаріус має перевірити, чи подані документи відповідають Переліку документів, на підставі яких здійснюється стягнення заборгованості у безспірному порядку згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 року № 1172.

Якщо виконавчий напис стосується договору іпотеки, нотаріус зобов'язаний перевірити за даними з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, отриманими через безпосередній доступ до реєстру, наявність або відсутність заставної, а також наявність інших іпотекодержателів.

При вчиненні виконавчого напису нотаріус не перевіряє безспірність заборгованості перед кредитором. Він лише перевіряє наявність необхідних документів згідно з переліком і підтвердження факту надсилання вимоги боржнику, що підтверджують безспірність. Якщо є заставна, виконавчий напис може бути вчинено лише на підставі заяви (вимоги) власника заставної.

Виконавчий напис нотаріус може вчинити незалежно від місяця виконання вимоги, а також від місцезнаходження боржника чи стягувача (підпункт 1.4 пункту 1 глави 16 розділу II Порядку) [6].

Для вчинення виконавчого напису стягувач або його уповноважений представник подають нотаріусу заяву, в якій повинні бути зазначені:

- найменування і місце проживання або місцезнаходження стягувача та боржника;
- дата і місце народження боржника-фізичної особи, місце його роботи;
- номери рахунків у банках та кредитних установах, код за Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань для юридичних осіб;
- строк, за який має бути проведено стягнення;
- інформація про суму, що підлягає стягненню, або про предмети, які мають бути витребувані, включаючи пеню, штрафи, відсотки тощо.

Заява також може містити іншу інформацію, необхідну для вчинення виконавчого напису.

Якщо нотаріусу потрібна додаткова інформація чи документи, що стосуються вчинення виконавчого напису, він має право вимагати їх від стягувача (підпункти 2.1, 2.2 пункту 2 глави 16 розділу II Порядку).

Слід зазначити, що виконавчий напис є специфічним документом, що видається нотаріусом, який має силу виконавчого документа для примусового стягнення заборгованості без судового розгляду. Він забезпечує реалізацію прав кредитора шляхом швидкого і ефективного стягнення боргу, що передбачено законодавством України.

Виконавчий напис застосовується в умовах безспірною стягнення заборгованості на підставі наявності доказів, що підтверджують заборгованість [7].

Основними нормативними актами, що регулюють порядок вчинення виконавчих написів, є:

Закон України «Про нотаріат» № 3425-ХІІ від 02.09.1993 року, з наступними змінами та доповненнями. Цей закон визначає загальні принципи нотаріальної діяльності, включаючи порядок вчинення виконавчих написів, їх правову природу та процедури.

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 року № 1172 «Про затвердження Переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів». Цей нормативний акт містить перелік документів, необхідних для вчинення виконавчого напису.

Наказ Міністерства юстиції України № 2985/5 від 18.08.2023 «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України». Вказаний наказ регулює детальний порядок вчинення нотаріальних дій, включаючи виконавчі написи, зокрема, визначає вимоги до документів, процедури перевірки та інші аспекти.

Оскарження виконавчого напису в Україні здійснюється шляхом подання скарги до суду загальної юрисдикції, який перевіряє законність видачі виконавчого напису. Основні підстави для оскарження включають порушення процедурних норм, помилковість вимог, або недостатність доказів, що підтверджують заборгованість [8].

Судова практика показує, що суди детально перевіряють законність виконавчих написів і можуть скасувати їх у випадку виявлення порушень. Конституційний суд також може розглядати справи щодо відповідності процедур оскарження основним принципам правової держави.

Наприклад, Велика Палата Верховного Суду в ухвалі від 2 липня 2019 року у справі № 916/3006/17 підтвердила, що норми частини 1 статті 88 Закону України «Про нотаріат» (у редакції, чинній на момент вчинення спірних виконавчих написів) потрібно застосовувати разом із нормами частини 2 цієї статті та статті 257 Цивільного кодексу України. Це передбачає трирічний строк для вчинення виконавчого напису з моменту виникнення права вимоги. ВП ВС також зазначила, що висновки Конституційного Суду України у Рішенні № 7-р(І)/2020 і рішення у цій справі не суперечать одне одному.

У справі № 910/10374/17, де ТОВ «Торгово-логістичний комплекс «Арктика»» позивалося до АТ «Державний ощадний банк України», суд першої інстанції задовольнив позов. Однак апеляційний суд скасував це рішення і відмовив у позові. Касаційний господарський суд передав справу до Великої Палати ВС для розгляду виключної правової проблеми та уточнення застосування норм права [9].

Велика Палата ВС встановила, що спірні виконавчі написи були вчинені нотаріусом з порушенням вимог статей 87 і 88 Закону України «Про нотаріат» і Переліку документів, затвердженого постановою КМУ від 26 листопада 2014 року № 662. Це порушення стало достатньою підставою для визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню. ВП ВС скасувала рішення апеляційного суду і залишила без змін рішення Господарського суду міста Києва.

Світовий досвід показує, що залучення нотаріусів до механізму вчинення виконавчих написів часто є ефективним інструментом для забезпечення швидкого та безперебійного стягнення боргів. Нотаріуси забезпечують формалізацію та легітимізацію боргових зобов'язань, що сприяє зменшенню судових суперечок та підвищенню правової визначеності. В країнах Європи, таких як Німеччина та Франція, нотаріуси мають значну роль у виконанні боргових вимог, завдяки чому процес стягнення боргів є менш затратним і більш оперативним.

В Україні законодавство про іпотеку відіграє важливу роль у механізмі виконавчих написів, оскільки іпотечні вимоги часто є підставою для видачі виконавчих написів. Законодавство забезпечує правову основу для використання іпотеки як гарантії за борговими зобов'язаннями, що спрощує процедуру стягнення заборгованості через виконавчі написи. Це дозволяє кредиторам швидше і ефективніше реалізувати свої права на заставлене майно у випадку невиконання зобов'язань боржником [10].

Виконавчий напис має кілька головних позитивних і негативних сторін. Позитивними є швидкість і простота процесу стягнення боргів без необхідності судового розгляду, що дозволяє ефективно захищати права кредиторів та знижує витрати на правові процедури.

Негативними сторонами є можливість зловживання з боку кредиторів, особливо якщо виконавчий напис видається на підставі неповних або неточних даних, що може призвести до неправомірного стягнення. Також існує ризик недостатнього контролю над процесом, що може створити умови для незаконних дій [11].

Згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану», примусове виконання виконавчих написів нотаріусів забороняється під час воєнного стану [12].

Також, відповідно до Закону від 06 травня 2023 року:

Фізичні особи-боржники можуть проводити видаткові операції з рахунків, на які накладено арешт, до двох мінімальних заробітних плат на місяць, та сплачувати податки.

Встановлено порядок визначення поточного рахунку боржника для таких операцій.

Самозайняті особи можуть використовувати арештовані кошти для виплати заробітної плати (до п'яти мінімальних заробітних плат на працівника) та для сплати податків і внесків.

Уточнено рішення, за якими не можна припинити звернення стягнення на пенсію і стипендію.

Позитивна сторона мораторію на примусове виконання виконавчих написів під час воєнного стану полягає в тому, що він забезпечує захист фінансових ресурсів боржників, дозволяючи їм здійснювати базові видаткові операції та забезпечувати виплату заробітної плати [13]. Це сприяє підтримці економічної стабільності та соціальної справедливості в умовах кризової ситуації.

Негативним моментом є те, що мораторій може зменшити ефективність стягнення боргів, що вплине на права кредиторів та може ускладнити відшкодування заборгованостей. Також це може створити прецеденти для зловживання з боку боржників, які будуть намагатися уникнути виконання фінансових зобов'язань.

Таким чином, щоб покращити механізм виконавчих написів, важливо впровадити кілька ключових змін. По-перше, слід спростити процедуру їх видачі та виконання, щоб зменшити бюрократичні затримки і зробити процес більш доступним для кредиторів. По-друге, необхідно забезпечити чіткіші правила та критерії для надання виконавчих написів, щоб зменшити можливості для зловживання та зловживань.

Також корисно було б впровадити механізми контролю за виконанням виконавчих написів, щоб забезпечити їх своєчасне і справедливе застосування. Ще одна важлива пропозиція – покращити інформаційне забезпечення як для кредиторів, так і для боржників, щоб усі сторони були обізнані про свої права та обов'язки.

Зокрема, варто розглянути питання вдосконалення механізмів оскарження виконавчих написів і вдосконалення процедур їх видачі, щоб забезпечити більш високий рівень правової визначеності і справедливості в процесі стягнення боргів.

Зміни в законодавстві можуть включати уточнення правові суперечності та забезпечити більше захисту прав норм, що регулюють виконавчі написи, щоб зменшити учасників процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченко, О. Г. Інститут виконавчих написів у системі цивільного процесуального права України. Харків: Юридична література. 2019. С. 99–101.
2. Лукашевська, Н. С. Ефективність виконавчих написів як інструменту захисту прав кредитора в Україні. Київ: *Право і справедливість*. 2020. С. 407.
3. Білоус т. й. виконавчий напис як елемент захисту прав людини: проблеми та шляхи вдосконалення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 44. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc44/19.pdf>
4. Грибанова О. виконавчий напис у судовому процесі. *Юридичний радник*. 2012. № 4 (64). URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-b2-d0-b8-d0-ba-d0-be-d0-bd-d0-b0-d0-b2-d1-87-d0-b8-d0-b9-d0-bd-d0-b0-d0-bf-d0-b8-d1-81-d1-83-d1-81-d1-83-d0-b4-d0-be-d0-b2-d0-be-d0-bc-d1-83-d0-bf-d1-80-d0-be-d1-86-d0-b5-d1-81-d1-96/>
5. Закон України № 3425-хii від 02.09.1993 Про Нотаріат. Зі змінами та доповненнями станом на 22.03.2013. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JG20Z00A>
6. Наказ. Про затвердження порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Від № 2985/5 від 18.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#top>
7. Савченко, С. В. Правові засади виконавчих написів нотаріусів в Україні: теоретичний і практичний аспекти. Київ: Наукова думка. 2021. С. 109.
8. Сидоренко, І. І. «Оскарження виконавчих написів: теоретичні та практичні аспекти». Київ: Юридична думка. 2021. С. 303.
9. Рішення Великої Палати Верховного Суду у справі № 910/10374/17 від 2 липня 2019 року. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/100428590?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03
10. Кравченко, О. М. Нотаріус як учасник механізму стягнення боргів: світовий досвід та українські реалії. Київ: *Юридичний науковий центр*. 2023. С. 115.
11. Головатий, В. В. Правові аспекти виконавчих написів: переваги та проблеми. Харків: *Право України*. № 12. С. 24.
12. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих особливостей організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів під час дії воєнного стану». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2023. № 68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3048-20#Text>
13. Ковальчук, О. І. Вплив воєнного стану на механізми примусового виконання рішень в Україні. Київ: *Юридична наука*. 2022. С. 204.